

## MISR LAHJASINING SHAKILLANISH(PERIODIZASIYA) DAVRLARI

**ANNOTASIYA:**Maqola Misr lahjasini Misrliklar hayotida qanday o'rin tutgani, uni Misr jamiyatiga ta'siri shu qatorda Misrliklar ommaviy nutqida qanday qo'llanilishini va bu o'ziga xoslik til shakli va mazmunida qanday namoyon bo'lishini o'rganishdir.Muallif maqolada tilning yolg'iz emasligi, balki bevosita va bilvosita ijtimoiy, siyosiy, tarixiy va boshqa tildan tashqari omillar ta'sir etishini borasida olimlar tomonidan berilgan qarashlarni ilmiy tahlil qilishga harakat qilgan. Keltirilgan misollar va foydalanilgan adabiyotlar ko'lamini, maqolaning arab tilidagi, lahja maydoniga oid so'zlarni morfologik va sintaktit mohiyatini ochib berishda tashlangan muhim odim ekanidan dalolat beradi.

**Tayanch so'z va iboralar:** Misr lahjasi; Qadimgi Misr tili; Kopt; Bedaviyya; Fusxa

**АННОТАЦИЯ:**Статья посвящена рассмотрению того, как язык используется в египетском общественном дискурсе для освещения коллективной идентичности египтян и как эта идентичность затем проявляется в языковой форме и содержании.

В статье автор попытался научно проанализировать, что установлено, что язык не стоит особняком, а связан как прямо, так и косвенно с социальными, политическими, историческими и другими экстралингвистическими факторами. Приведенные примеры и объем использованной литературы свидетельствуют о том, что статья является важным шагом в раскрытии морфологической и синтаксической природы слов, относящихся к диалектам арабского языка.

**Основные слова и фразы:** древнеегипетский, современный стандартный арабский, копт, бедавийя.

**ANNOTATION:**The article is devoted to examine how language is used in Egyptian public discourse to illuminate the collective identity of Egyptians, and how this identity is then made manifest in language form and content.

In the article, the author tried to scientifically analyze that It has been established that language does not stand alone, but is related both directly and indirectly to social, political, historical, and other extra-linguistic factors. The cited examples and the scope of the used literature indicate that the article is an important step in revealing the morphological and syntactic nature of the words related to the dialects in the Arabic language.

**Basic words and phrases:** Ancient Egyptian, Modern Standard Arabic, Kopt, Bedaviyya

Asrlar davomida Misr tili yoki lahjasi - arab tilining Shimoliy Afrika lahjasi bo'lib, Afro-Osiyo tillari oilasining semitik bo'limidir. U poytaxt Qohira atrofida Quyi Misrning Nil deltasida paydo bo'lgan. Misr lahjasi eramizning VII asridagi musulmonlar istilosi paytida Misrga olib kelingan Qur'on tilidan kelib chiqqan bo'lib, Misrliklar orasida islom dinini yoyishni maqsad qilgan.

Misr lahjasiga arab istilosidan oldin misrliklarning ona tili bo'lgan kopt tili juda katta ta'sir ko'rsatgan va keyinchalik u frantsuz, italyan, turk va ingliz kabi boshqa tillarning kichik ta'sirida bo'lgan. 94 million misrlik, ush bu lahjaning turli hil variatsiyalarida o'zaro muloqot qilishadi, ular orasida eng ko'zga ko'ringani Qohira lahjasidir. Misr lahjasini arab tilida so'zlashuvchi mamlakatlarning aksariyatida tushuniladi, bu uni eng keng tarqalgan va arab tilining eng ko'p o'rganilgan navlaridan biriga aylantiradi, chunki Misr musiqasi bilan bir qatorda Misr ommaviy axborot vositalarining ta'siri tufayli Misr mintaqada o'z ta'sirining ustunligini ta'minlagan. U mohiyatan so'zlashuv tili bo'lsa-da, yozma shaklda romanlarda, dramalarda, she'rlarda (xalq adabiyoti), shuningdek, hajviy romanlarda, reklamalarda, ayrim gazetalarda, mashhur qo'shiqlarning transkripsiyalarida uchraydi. Ko'pgina boshqa yozma ommaviy axborot vositalarida va televidenie xabarlarida adabiy arab tilidan foydalaniladi. Adabiy arab tili Qur'on tiliga, ya'ni klassik arab tiliga asoslangan standartlashtirilgan tildir. Misr lahjasi deyarli hamma joyda mahalliy iste'mol uchun arab alifbosida yozilgan, ammo horijiy talabalarni o'qitish uchun u ba'zan lotin harflariga yoki xalqaro fonetik alifboga ko'chiriladi. Bundan tashqari, u ASCII lotin alifbosida asosan onlayn va SMS xabarlarda yozilgan.

**Bugungi kunda Misrda qaysi tilda gaplashishadi?** Agar so'ralsa, bugungi kunda Misrda qaysi tilda gaplashishini ko'pchilik ayta olmaydi. U yerdagi odamlar shevalarda so'zlashadi, ularning aksariyati xalq tilidir. Eng mashhur tillar arab millatiga mansub guruhlaridan kelgan. Shunga qaramay, ba'zi boshqa og'zaki tillar ya'ni shevalar ham mavjud, chunki bu mamlakatda o'zchilikni tashkil etuvchi boshqa ko'plab millatlar ham yashaydi, Yevropa davlatlaridan kelgan muhojirlar shular jumlasidandir. Hozirgi Misr lahjasining shakillanishi davr uzoq o'tmishga borib taqaladi. Misr lahjasi qadimgi Misr tiling necha asrlar mobaynida o'zgarib shakillangan ko'rinishidir.

**Qadimgi Misr tili tarixi.** Qadimgi Misr miloddan avvalgi 3400-yillarda boshlangan uzoq va boy tarixga ega! Bu er yuzidagi eng qadimgi tillardan biridir.

Qadimgi Misr tili Misrda to'rt ming yildan ko'proq vaqt davomida, ya'ni ieroglif yozuvining paydo bo'lishidan to miloddan avvalgi 3200-yillarda, arablar Misrni 641 yilda bosib olgandan keyin asta-sekin arab tiliga almashtirilguniga qadar ishlatilgan. Qadimgi Misr tili Afro-Osiyo tillari oilasining bir tarmog'i hisoblanadi, ya'ni qadimgi misrlik akkad, arab va ibroniy tillariga o'xshashliklarga ega va ingliz, frantsuz va nemis kabi hind-evropa tillaridan tubdan farq qiladi. Qadimgi Misr tilining besh bosqichi tan olingan: qadimgi Misr, O'rta Misr, Kech Misr, Demotik va Kopt. Ular kamida to'rt xil skriptda yozilgan: ierogliflar, ieratik, demotik va kopt. Qadimgi misrliklar o'zlarining ierogliflari bilan mashhur bo'lib, u

erda odamlar hayot hodisalarini ko'rsatadigan oddiy tasvirlarni chizishgan. Qadimgi odamlar bu belgilarni birlashtirib, mazmunli jumlar hosil qilishlari mumkin edi. Hatto tarixiy yozuvlar, adabiyotlar, tibbiy qo'llanmalar ham Qadimgi Misr tilida yozilgan. Bu til fir'avnlr va qadimgi Misr diniy kitoblarining tili edi. Qiziqarli fakt: ierogliflar har doim ham ular ifodalagan ob'ektlarni anglatmagan. Qadimgi Misr so'zlarida ular tovushlar uchun ishlatilgan. Masalan, boyo'g'li belgisi "m" tovushini ifodalagan.

Shunga qaramay, ieroglif tizimi zamonaviy tizimlardan ancha farq qiladi, shuning uchun undan zamonaviy alifbo yasash mumkin emas. Odatda, ierogliflar kundalik hayot ob'ektlarini yoki o'simliklar yoki hayvonlar kabi tirik mavjudotlarni ifodalaydi. Ba'zan ular aniq emas edi. Ba'zilar juda chalkash edi, chunki piktogrammalar ular tasvirlash uchun mo'ljallangan ob'ektga o'xshamas edi. Masalan, turli xil tovushlar uchun ishlatiladigan ikki xil ilon bor edi. Kvadratchalar, chiziqlar, geometrik figuralarning oddiy chizmalari ham bor edi, shuning uchun qadimgi Misr tilini bilmagan holda ular nimani ifodalashini aytish qiyin.

### **Misr tilining bugungi holati**

Hozirgi kunda ba'zi aholi yashash punktlarida Qadimgi Misr tiliga o'xshash til hanuzgacha gapiriladi. Ushbu og'zaki dialekt asrlar davomida nasroniylik diniga e'tiqod qiluvchi, va ijtimoiylashmagan odamlarning alohida guruhlarida omon qolishga muvaffaq bo'ldi. Misr asosan musulmon davlatidir va shuning uchun bugungi aholining aksariyati, Misrda asosiy til bo'lgan arabcha variatsiyalarda, gaplashadi. Biroq, xristian jamoalari Qadimgi Misr lahjasini saqlab qolishgan. Xristianlik bu mamlakatga miloddan avvalgi 42 yilda Avliyo Mark tomonidan kirib kelgan. Natijada Kopt lahjasi paydo bo'ldi. Bu yunon alifbosi yordamida yozilgan oxirgi qadimgi dialektdir. Xristianlik Yunonistondan kelganligi sababli, misrliklar uning ramzlaridan foydalandilar. Keyinchalik bu koptlarning shakllanishiga olib keldi. Bu dialekt shahar chekkasida yashovchi aholi pravoslav, shuningdek, katolik liturgiyalarida ishlatilgan. Shunday qilib, Koptlar deb nomlangan etnik va diniy guruh paydo bo'ldi. Ular bugungi kunda ham Misr tilida gaplashmoqdalar. Endi Koptlarning tili rasmiy tildan juda farq qiladi. Og'zaki rasmiy va norasmiy tillar arab tilidir, shuning uchun koptlar biznes, sayohat yoki turmush qurishda ko'pincha arabcha hujjatlarni tarjima qilish xizmatlariga muhtoj. Qadimgi Misr tiliga kelsak, u madaniy va tarixiy mamlakat merosi bo'lib qolmoqda.

### **Hozir Misrda nechta tilda gaplashiladi?**

Uzoq vaqt davomida mamlakat turli mamlakatlar va jamoalarning ta'siri ostida edi. Misr quruqlikda ham, dengizda ham ko'plab davlatlar bilan chegaradosh yirik davlatdir. Shunga qaramay, eng katta ta'sirlardan biri arab dunyosidan edi, shuning uchun hozir Misrdagi eng katta til guruhi arab tiliga tegishli.

## Zamonaviy standard arab tili- Fusxa .

Qisqacha MSA(Modern Standart Arabic) deb ham ataladigan bu dialekt Misrning rasmiy tili bo'lgan arab tilidir. U televizor, musiqa, kitoblar uchun standart arab yozuvi va talaffuzi sifatida xizmat qiladi. Rasmiy hujjatlar ham shu tilda. U Qur'onga asoslangan bo'lib, so'z boyligini kengaytirdi va grammatikani soddalashtirdi. Odatda, bu shakl faqat yozma va rasmiy vaziyatlar uchun mo'ljallangan, kundalik hayotda gapirilmaydi.

## Bedaviy (badaviy) arabcha.

Bu Sharqiy Misrda, Qohiraning chekkasida, Sinay yarim orolida badaviylar tomonidan aytiladigan shakl. Badaviylar Arab va Suriya cho'llarida yashovchi yarim ko'chmanchilardir. Bedaviy juda xilma-xildir, chunki u Sharqiy Misr, Shimoliy Levantin, Janubiy Levantin Bedaviy Misr kabi ko'plab lahjalardan biridir.

**Misr lahjasi –A'miyya.** Bu Misrning og'zaki, kundalik tilidir. Bu arab lahjasi, aniqrog'i shevalar guruhidir. Eng mashhuri Qohira lahjasidir, chunki u madaniyat, musiqa va filmlarda mashhurdir. Misr tili haqidagi qiziqarli faktlardan biri Qohiraning mashhurligidandir. Bu butun arab dunyosidagi eng yirik ko'ngilochar sanoat markazi bo'lgan, shuning uchun misrliklar undan ko'proq foydalanadilar. Bu asosan shimoliy hududlarda keng tarqalgan.

**Saidiy arab lahjasi.** Bu og'zaki dialekt janubiy hududlar uchun xosdir. Ba'zan odamlar uni Yuqori Misr deb ham atashadi. Saidiy lahjasi Sudan tiliga o'xshaydi va arab tilida Qizil dengiz va Makkada gapiriladi. Ba'zan, janubiy va shimoliy Misrdan kelgan odamlar, ayniqsa qishloq joylarida bir-birlarining so'zlarini yoki iboralarini tushunmaydilar. Ular bir-birini tushunish uchun standart versiyadan foydalanishlari kerak. Bunday yozuvlarni faqat eng yaxshi transkripsiya xizmatlari kompaniyalari yoki mutaxassislari dekodlashi mumkin.

**Ozchiliklar so'zlashadigan tillar.** Misrda ozchiliklar gapiradigan tillar mavjud. Ko'pchilik nubiya tilida gaplashadi, bu arab tilidan juda farq qiladi. Bundan tashqari, Siwa vohasi Siwi Berber tilida gapiradigan odamlar bilan mashhur. Va nihoyat, hind-aryan guruhining bir qismi bo'lgan Domari bor. Bu og'zaki til, shuning uchun uni ishlatadigan odamlar lo'lilarga tegishli bo'lishi mumkin.

**Yevropa tillari .** Misr bir vaqtlar Britaniya mustamlakasi bo'lgan, shuning uchun u keng tarqalgan. Ko'pchilik uni maktabda o'rgangan va yaxshi bilishadi, shuning uchun sayohatchilar uchun juda yaxshi. Shunday bo'lsa-da, hamma ham undan mahalliy aholi darajasida foydalana olmaydi. Misr sayyohlik joyi, ammo unchalik mashhur bo'lmagan joylarda odamlar buni umuman bilmasligi mumkin.

Misrda fransuz tili ham keng tarqalgan. 40 yoshdan oshgan odamlar buni yaxshi eslashadi, chunki o'sha paytda fransuz tili asosiy ta'lim tili edi. Bugun siz nemis, ispan, italyan va rus tillarini, asosan, sayyohlardan eshitishingiz mumkin.



### **Xulosa- Misr: Ko'p tillar mamlakati**

Bugungi kunda Misrda gapiriladigan Misr lahjasi arab tiliga tegishli. Ilgari odamlar ierogliflarni yozishgan va Qadimgi Misr tilida gaplashgan, ammo bugungi kunda ko'plarning ozchilik qismi bu tilda gapiradi. Endi odamlar o'rniga Misr arabcha yoki Saidiy arab tilida gaplashadilar. Ko'proq, turli ozchilikdagi odamlar bedaviy arabcha, domari, siwi va hatto ingliz va fransuz tillarida gaplashadi.

### **Foydalanilgan adabiyotlar**

- <https://www.eupublishing.com/userimages/ContentEditor/1420821855456/Bassiouney.pdf>
- Dina Indelicato “What Language is Spoken in Egypt Today?” article, November 2021
- Janet H. Johnson “Ancient Egyptian Language Program” University of Chicago
- “Языковая политика Египта: история и современность” Батрединов А.Т
- Muhammadrizo Ogohiy Devon